

SODOBNE UČNE METODE PRI POUKU ZGODOVINE

Dragan POTOČNIK

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija
e-mail: dragan.potocnik@uni-mb.si

IZVLEČEK

Prispevek obravnava sodobne učne metode pri pouku zgodovine. Ena od metod je delo z zgodovinskimi viri, ki dajejo pravo materialno podlago za razumevanje zgodovinskih dejstev in pojavov. Sodobni pouk zgodovine ne bi smel potekati le v učilnici, ampak je pomembno, da učenci izkusijo učenje z odkrivanjem tudi na terenu. Neposredno opazovanje zgodovinskih spomenikov v naravi, v arhivih ali muzejih je namreč za posredovanje zgodovine izrednega pomena. Takega mnenja so tudi anketirani učenci, saj je okrog polovice učencev mnenja, da je delo na terenu pomemben način spoznavanja preteklosti, tretjina jih meni, da le v določeni meri in le okrog 10% jih je mnenja, da delo na terenu ni pomembno. Za dosego večje aktivizacije, individualizacije in tudi večje življenjskosti pouka zgodovine je pomembno tudi delo z zgodovinskimi viri. Skoraj 70% anketiranih učencev želi, da bi pri pouku več delali z zgodovinskimi viri in le 28% si ne želi take oblike dela.

Ključne besede: sodobni pouk zgodovine, učne metode, zgodovinski viri, pouk zgodovine in sodobni mediji, metode dela na terenu – obisk arhiva, muzeja, ekskurzije

METODI MODERNI D'INSEGNAMENTO DELLA STORIA

SINTESI

Il contributo tratta i metodi moderni nell'insegnamento della storia. Uno dei metodi è quello di lavorare con le fonti storiche le quali offrono la base materiale per la comprensione dei fatti e dei fenomeni storici. L'insegnamento moderno della storia non dovrebbe svolgersi solamente in classe, ma risulta importante che gli alunni apprendano anche grazie alle rilevazioni sul campo. Fondamentali per trasmettere le nozioni di storia risultano l'osservazione diretta dei monumenti storici presenti in natura, negli archivi oppure nei musei. Di tale opinione sono anche gli alunni intervistati poiché circa metà di loro sostiene che il lavoro sul campo sia importante per conoscere il passato, un terzo di loro ritiene che lo sia in parte e circa il 10% che non sia importante. Per ottenere una maggiore attivazione, l'individualizzazione e una maggiore vitalità nell'insegnamento della storia è, inoltre, importante lavorare con le fonti storiche. Quasi il 70% degli alunni intervistati vorrebbe che durante le lezioni potessero usare le fonti storiche e solamente il 28% non vorrebbe tali forme di lavoro.

Parole chiave: insegnamento moderno della storia, metodi d'insegnamento, fonti storiche, insegnamento della storia e metodi moderni, metodi di lavoro sul campo – visita dell'archivio e del museo, escursioni

UVOD¹

Šolstvo se nenehno prenavlja, saj se spreminja tudi pojmovanje znanja, učenja in poučevanja. Posledica tega je, da učitelji ne morejo poučevati tako kot so včasih. Učenje je v preteklosti velikokrat pomenilo le zapomnjevanje določenih vsebin in podatkov, danes pomeni učenje proces izgrajevanja in osmišljanja znanj. Učitelji se morajo zavedati, da niso več le posredovalci znanja, ampak tudi organizatorji dela v razredu in svetovalci, ki usmerjajo delo učencev. Enostransko pojmovanje učenja kot sprejemanja znanja in poučevanja lahko presežemo z metodami in oblikami dela, ki omogočajo interaktiven odnos tako med učenci kot tudi med učiteljem in učenci. Z uporabo takih metod in oblik dela spodbujamo povezovanje in konstruiranje že usvojenih znanj in izkušenj, zastavljanje vprašanj, samostojno razmišljanje, razvijajo se komunikacijske veščine in sodelovalni odnos, občutek zaupanja. Učitelj s svojim delom tako ustvarja pogoje, ki omogočajo, da so učenci aktivni na spoznavnem, čustvenem in socialnem področju (Vodopivec, 2003, 5).²

Novi učni načrt za zgodovino, ki je bil sprejet leta 2011 temelji na procesno-razvojnem pristopu, s katerim se spodbuja aktivna vloga učencev pri pouku zgodovine. Eden izmed pglavitnih ciljev prenovljenega načrta je povečati kakovost pridobljenega znanja, in sicer z razvijanjem različnih strategij mišljenja, medtem ko je pri tradicionalnem pouku učenje potekalo mehansko.

Tudi vloga učitelja se je z uveljavitvijo novega učnega načrta spremenila. Učitelj ni več samo podajalec snovi, ampak usmerjevalec učnega procesa, ki spodbuja učence k samostojnemu pridobivanju znanja (Kukanja Gabrijelčič, 2016, 331–342).

Glavne posodobitve novega učnega načrta se nanašajo predvsem na vpeljevanje novih didaktičnih pristopov, ki prinašajo nove metode dela pri pouku zgodovine. Poudarjeno je zlasti delo z različnimi zgodovinskimi viri (materialnimi, pisnimi, ustnimi, slikovnimi) in zgodovinsko terensko delo, ki se lahko izvaja v arhivih, muzejih ali v okviru zgodovinskih ekskurzij. Poleg tega novi didaktični pristopi poudarjajo projektno delo, učenje z odkrivanjem, sodelovalno učenje, izkustveno učenje, medpredmetne povezave ipd. Nov učni načrt spodbuja tudi razvijanje digitalnih kompetenc pri pouku zgodovine, kar dosežemo z metodo dela z informacijsko komunikacijsko tehnologijo (Brodnik, 2013, 14–15).

SODOBNE UČNE METODE

Sodobne učne metode se v nasprotju s tradicionalnimi nanašajo na aktivno samostojno delo učencev pri pouku in domačem delu. Učitelj je v sodobnem pouku mentor, ki usposablja učence za samostojno pridobivanje znanja. Učenci so tako sistematično vključeni v učni proces od načrtovanja do evalvacije. Ravno ta premik od dejavnosti učitelja na učenca, je prinesel v učni proces višjo kakovostno raven (Karba, 2005, 18–19).

Tabela 1: Primerjalna analiza tradicionalnega in sodobnega pojmovanja učnih metod
Table 1: Comparative analysis of the traditional and modern concept of teaching methods

TRADICIONALNO POJMOVANJE UČNIH METOD	SODOBNO POJMOVANJE UČNIH METOD
Predvsem metodični postopki učitelja	Predvsem metodični postopki učitelja in učencev ter metodološki postopki
Predvsem metodični postopki učitelja	Nanašajo se na vse ravni učnega procesa
Temeljijo na tradicionalnem pojmovanju znanja, učenja in poučevanja	Temeljijo na sodobnem, pojmovanju znanja, učenja in poučevanja
Nanašajo se na: učne cilje, ki pojmujejo metodo kot poti do cilja; na notranjo logiko učne snovi; na didaktična sredstva; na razvojno stopnjo učencev; na učni čas; na učna načela (postopnost, nazornost, aktivnost, vzgojnost in trajno pomnjenje)	Nanašajo se na: učne cilje, ki pojmujejo metodo kot pot do cilja in sestavino cilja; na notranjo logiko učne snovi; na didaktična sredstva; na razvojno stopnjo učencev in njihove individualne sposobnosti; število učencev v razredu; učni čas; na ravnanje učitelja in učenca; na učiteljevo pomoč učencu; organizacijo in vodenje učnega procesa; na interakcijo med učiteljem in učencem ter med učenci; na odnos učitelja do učne snovi in poleg tradicionalnih še na sodobna učna načela (diferenciacija, soodgovornost učenca za učno delo, problemskost in uporabnost znanja, aktualizacija in načelo pozitivne usmerjenosti učencev)

1 Razprava je nastala v okviru raziskovalnega programa *Preteklost severovzhodne Slovenije med srednjo Evropo in evropskim jugovzhodom* št. P6-0138 (A).

2 Avtor se je zaradi obsežnosti tematike omejil na predstavitev metode samostojnega dela učencev z različnimi zgodovinskimi viri in na metode dela na terenu (obisk arhiva, muzeja in ekskurzije).

Med sodobne učne metode uvrščamo:

1. Metode samostojnega dela učencev z različnimi zgodovinskimi viri.
2. Metoda dela na terenu – obisk arhiva.
3. Metoda dela na terenu – obisk muzeja.
4. Metoda dela na terenu – ekskurzije.
5. Metoda igre vlog in simulacija.
6. Uporaba sodobne komunikacijsko-informacijske tehnologije – uporaba interneta.
7. Samostojno in skupinsko raziskovanje preteklosti v okviru projektnega dela (Potočnik, 2009, 105).

Z doslednim upoštevanjem sodobnih učnih metod bo pouk zgodovine ne le bolj življenjski, ampak bo mogoča pri pouku tudi večja aktivizacija in individualizacija.

Zgodovinski viri in njihova delitev

Psihološki, pedagoški in didaktični motivi učitelju narekujejo tudi, da skuša približati otrokom zgodovinsko snov iz prve roke. Ena od metod je delo z zgodovinskimi viri. Zgodovinska znanost namreč temelji na zgodovinskih virih, na njihovem kritičnem pretresu, primerjanju, ugotavljanju zanesljivosti in njihovem sintetiziranju. Prav zaradi tega je to dejstvo treba nujno upoštevati tudi pri pouku zgodovine in na prvo mesto med vsemi učnimi viri postaviti prav zgodovinske vire (Weber, 1987, 381).

Poznamo več vrst zgodovinskih virov. Med tiste, ki so primerni pri pouku zgodovine tako v osnovni kot v srednji šoli so:

- **materialni viri:** arheološke najdbe (ruševine gradov, mest, razni spomeniki, stanovanjski objekti, stari predmeti, novci, obleke itd.);
- **pisni viri:** v pouk zgodovine vključujemo raznovrstna pisna sporočila (dokumente, kronike, spominska pričevanja, časopisne članke, statistične pregledne in podobno);
- **ustni viri:** ljudsko izročilo, narodne pesmi in pravljice, šege in navade, pripovedi;
- **slikovni viri:** (dela slikarstva, kiparstva in arhitekture), literatura kot zgodovinski vir, fotografija kot zgodovinski vir, razglednica kot zgodovinski vir, karikatura kot zgodovinski vir, plakat, zgodovinske karte, diagrami in statistike;
- **sodobni mediji** (zvočni in video viri);
- **informacijsko-komunikacijska tehnologija pri pouku zgodovine** (internet, e-gradiva) (Potočnik, 2013a, 10–11).

Materialni viri

Materialni viri so ostanki preteklosti na terenu kot objekti in spomeniki ali izkopanine. Nahajajo se lahko

tudi v muzejih, kjer so zavarovani pred propadanjem oz. uničenjem. Materialni viri zahtevajo posebno obdelavo, ki jo imenujemo terensko, muzejsko in galerijsko delo. Ti viri so pomembni za pravilne zgodovinske predstave in sodbe ter nam v povezavi s pisnimi viri dajejo nazorno podobo o zgodovinskem dogajanju nekega obdobja (Weber, 1981, 69–70).

Med materialne vire sodijo arheološke najdbe. Med te najdbe uvrščamo ruševine gradov, mest, razne spomenike, nakit, posodo, obleke, novce itn. Večino materialnih virov je težko vključiti v pouk, ker se večina virov nahaja v muzejih ali na terenu, zaradi česar je za ogled in spoznavanje le-teh potrebno organizirati ekskurzije in učne ure v muzejih ter v arhivih.

Pisni viri

Pisni viri predstavljajo najpomembnejši vir za rekonstrukcijo preteklosti. Med številna pisna pričevanja spadajo med drugim: odlomki iz letopisov in kronik, stare listine, privilegiji in pravice iz zgodovine mest, odlomki iz mestnih knjig, zapiski državnih, deželnih in cerkvenih zborov in skupščin, izvlečki iz urbarjev, pisma ... idr.

Pri uporabi pisnih virov moramo ohraniti kritičnost. Napisanega ne moremo »nepreverjeno« prevzeti kot resnično izjavo. Potrebna je kritična presoja besedila, tako imajo lahko besedila pomembno sporočilnost, so pa napisana samo z ene presoje ali napačne presoje situacije. To je lahko odvisno od informacijskega stališča ali pa prevladujoče ideologije. Težava, ki jo predstavlja delo s pisnim virom, je lahko tudi ta, da je pisni vir navadno le izsek iz sklopa zgodovinskih dejstev, zato moramo vir primerno razmejiti, ga podkrepiti z novimi podatki in ga postaviti v njegov zgodovinski okvir (Bauer et al. 1998, 33).

V pouk zgodovine vključujemo raznovrstna pisna sporočila, ki jih pogosto povežemo tudi s slikami, kartami, grafikoni itd. Poleg pravih dokumentov uporabljamo tudi kronike, spominska pričevanja, zgodovinske poto-pise, časopisne članke, statistične pregledne in podobno. Uporabni pa so tudi odlomki iz poljudno in problemsko napisanih zgodovinskih del ter iz publicistično zasnovanih zgodovinskih knjig, pa tudi iz zgodovinskih romanov ali novel.

Za daljše in nekoliko zahtevnejše delo z viri potrebujemo zgodovinske čitanke, zbirke virov ali samostojen izbor takšnih gradiv.

Nekaj primerov pisnih virov, ki jih lahko uporabimo pri obravnavi kmečkih uporov v osnovni in srednji šoli:

- V srednji šoli bodo dijaki ob analizi teksta Pri-tožbe bohinjskih kmetov briksenškemu škofu (iz Situla, Katalog dokumentov, št. 13, Ljubljana 1973, str. 123, ugotovili, kakšen je bil položaj kmeta. Pomagamo si lahko tudi s listinami iz urbarjev. Prikaz in interpretacija ene same strani dobro ohranjenega našega urbarja iz 16. stoletja o vrstah in višini dajatev bosta učencem, ki so

- v vsakdanjem življenju vajeni konkretizacije, neprimerno jasneje odkrila bistvo fevdalnih dolžnosti našega takratnega kmeta.
- Dijaki v srednji šoli s pomočjo teksta Ferda Gestrina iz Kronike št. 1, leto 1973, str. 1–4, analizirajo vlogo trgovine v kmečkih uporih.
 - V osnovni šoli bomo uporabili vir Pritožbe kmetov v Slovenskih Konjicah, Zgodovinska čitanka za 6. razred, (DZS, Ljubljana 1986) str. 54. Tako bodo učenci ugotovili vzroke uporov.
 - Vzroke prvega slovenskega kmečkega upora obravnavamo v srednji šoli s pomočjo vira, ki omenja vzroke kmečkega upora. Citat iz Zgodovine habsburških vladarjev, ki sta jo napisala Fugger in Birken, najdemo v knjigi Boga Grafenauerja Boj za staro pravdo na Slovenskem, str. 35 (DZS, Ljubljana 1974). Ob analizi prebranega lahko dijaki sami ugotovijo vzroke.
 - Kmečki politični program spoznajo učenci na vseh stopnjah s pomočjo konjiške listine, ki jo najdemo v Zgodovinski čitanki za 6. razred, (DZS, Ljubljana 1986), na str. 55.
 - Učenci v osnovni šoli lahko sami ugotovijo razmerje upornikov do cesarja s pomočjo odlomka vira iz zgodovinske čitanke za 6. razred, (DZS, Ljubljana 1986), str. 54–57): Pritožbe kmetov na zboru v Konjicah. Učenci tako sami spoznajo in ovrednotijo kmečko zmoto.
 - S pomočjo kataloga dokumentov, str. 124–126, Situla 13, Ljubljana, 1973, ugotavljamo širjenje kmečkega upora.
 - S pomočjo Kataloga dokumentov, Situla 13, Ljubljana, 1973, str. 125; dijaki v srednji šoli ugotovijo, kako kaznujejo fevdalci uporne kmete.
 - Položaj slovenskega kmeta po upor 1515 prikažemo s pomočjo virov, npr. Pritožbe jese-niških kmetov in kmetov iz Hrušice cesarskim komisarjem proti belopeškemu gospodstvu, Situla 13, Ljubljana, 1973, str. 127.
 - Med viri za potek upora hrvaških in slovenskih kmetov leta 1573 lahko v srednji šoli uporabimo mnoga pisma, ki so jih pisali razni plemiči in meščani iz krajev, ki jih je zajel upor, in so v njih sporočali najnovejših dogodkih, ki so jim bili sami priče ali pa so o njih slišali. Uporabimo lahko:
 - Pismo Štefana Gregorijanca kranjskim dežel-nim stanovom, Situla 13, 1973, str. 129.
 - Osutek pisma kranjskih deželnih stanov nadvojvodu Karlu, Situla 13, 1973, str. 130.
 - Pripis deželnega upravnika k osnutku pisma kranjskih deželnih stanov nadvojvodu Karlu, Situla 13, 1973, str. 130.
 - Pismo Jošta Jožefa barona Thurna Kranjskim deželnim stanovom, Situla 13, 1973, str. 131.
 - Pismo Štefana Sibenaicherja Joštu Jožefu baronu Thurnu, Situla 13, 1973, str. 131.

- Pismo sevniškega tržana Geldriha, Zgodo-vinska čitanka za 6. razred, (DZS, Ljubljana 1986), str. 62–63.

Sekundarni viri

O sekundarnih pisnih virih govorimo, kadar ni neposrednega stika med avtorjem vira in dogodki ali stanji, marveč je med avtorjem vira ter dogodki ali stanji eden ali več posrednikov. Sekundarni pisni viri so torej poročila, ki črpajo svoje znanje iz ohranjenih in dostopnih poročil (Grafenauer, 1980, 252–257).

Sekundarno literaturo delimo na strokovno-znanstveno in poljudno-znanstveno. Kadar delamo s sekundarno literaturo, je treba najprej določiti, kaj pravzaprav obravnava tema, katero osrednje vprašanje zasleduje in do kakšnih spoznanj je prišla (osrednje sporočilo). Pri tem lahko zgodovinsko podajanje raziskujemo s pomočjo naslednjih vprašanj: Kaj je bilo ugotovljeno? Kaj je bilo s tem razloženo (analiza)? Kako se to vrednoti (interpretacija)? Nato sledi pregled besedila in kritična presoja le-tega. Pri tem je treba najprej raziskati členitev in miselni tok, da bi ugotovili, če obstajajo logični prehodi in sklepi. Nato lahko sledi analiza perspektive podajanja – ali avtor upošteva več perspektiv ali navaja za povezave med posameznimi dogodki zgolj en vzrok. Nato se lahko podrobneje posvetimo jeziku in pojmovanju besedila.

Kot zgodovinski vir nam lahko služi tudi literarno besedilo. V poštev pridejo odlomki iz leposlovnih del pisateljev, ki so med pisanjem literarnega dela tudi arhivsko proučili resnične zgodovinske razmere. Takšen besedno slikovit opis bo s svojo sugestivnostjo in z bogastvom umetniškega izraza zelo pritegnil učence, obogatil njihove predstave o določenih zgodovinskih razmerah ter jih motiviral k razmišljanju, ki bo izhajalo iz aktualnega in izkustvenega učenja. Zato ni potrebno učitelju zgodovine imeti preveč didaktičnih pomislov glede vključevanja takšnih del v pouk. Učence namreč spodbujajo k branju zgodovinskih besedil in jih motivirajo, izvajanja sklepov pa ponavadi ne omogočajo, sem spadajo npr. zgodovinski romani, novele, pesmi z zgodovinsko vsebino (Trškan, 2000, 3). Treba pa je skrbno izbrati krajše in didaktično uporabne odlomke. Besedila lahko beremo na začetku učne ure kot uvod v novo učno enoto, lahko so snov za reševanje novih učnih problemov ali pa jih pustimo za konec ure kot poglabitev učne snovi.

Ustni viri

Posebni viri, ki se uporabljajo predvsem pri proučevanju lokalne zgodovine so ustni viri. Pomagajo nam pri rekonstrukciji preteklosti in pomagajo razumeti kako so ljudje interpretirali preteklost. Omogočajo nam razumevanje o tem kaj se je dogajalo v preteklosti, hkrati pa nam sporočajo kako govoreči razume kaj se je zgodilo in kaj misli o tem. Ustni viri so si zelo različni in se lahko nanašajo na:

Slika 1: Fotografija kot zgodovinski vir (PAM)

- kolektivno znanje o preteklosti, ki se prenaša iz roda v rod (ustna tradicija),
- pripoved o dogodkih iz življenja posameznika, ki so zaznamovali njegovo življenje in mu dali smisel (ustna bibliografija),
- osebne spomine posameznika o določenih dogodkih, problematiki ali izkušnjah, ki jih je doživel v določenem obdobju svoje preteklosti,
- ustna poročila očitancev, zabeležena med dogodkom ali takoj po njem (Stradling, 2004, 216).

Učenci lahko pri pouku zgodovine zbirajo, analizirajo in interpretirajo ustne zgodovinske vire. Na ta način razvijajo spretnosti komuniciranja, sposobnost za življenje v ljudi, sposobnost za analizo ustnih virov (osebni vtisi, preverjanje pristnosti, zanesljivost vira itd.) in še posebej sposobnost za interpretacijo virov. Pri ustnih virih učenci razvijajo tudi raziskovalne spretnosti, spretnost izbiranja in sintetiziranja podatkov ter izdelovanja poročil. Učenci lahko ustne vire uporabljajo pri terenskem raziskovalnem in projektnem delu. Ustni viri pomagajo, da preteklost oživi in tudi ostane živa (Trškan, 2008, 98).

Slikovni viri

Tudi slike imajo tako kot pisni viri svojo vrednost kot zgodovinski vir informacij. Pouk, kjer se pojavljajo slikovni elementi, motivira učence (Trškan, 2001a, 3). Tak pouk je zanimiv, nudi estetske užitke, večja radovednost učencev in njihovo pripravljenost za nadaljnje delo, ustrezno slikovno gradivo ali karte omogočajo ob vizualni rekonstrukciji posameznih njihovih sestavin sistematično in postopno proučitev posameznih elementov učnega objekta, npr. gradbeni kompleks in funkcija srednjeveškega gradu.

Pomen slikovnega gradiva se kaže še posebej takrat, ko njihovo sporočilnost potrjujejo tudi pisani viri. Slikov-

no gradivo bi lahko razdelili na dokumentarno realistične slike, slikovne rekonstrukcije zgodovinskih objektov in situacij, fotografije, razglednice, karikature, abstraktne shematske slike, diagrami (Bauer et al. 1998, 38).

Didaktična vloga in pomembnost slike pri pouku zgodovine je tolikšna, kot je vloga oziroma pomen direktnega opazovanja predmetov ali dogodkov. Ker je slika statična in prikaže stanje, lahko pa je tudi dinamična in prikaže gibanje, je uporabnost slik pri pouku zgodovine zelo široka. Lahko jih koristimo v vseh etapah učne ure in pri vseh vrstah ure. Zaradi tega mora biti študij slik integriran del vsake učne ure, pri čemer naj nas vodi pot od motiva, preko analize do jasne predstave, vizualnega pomnjenja, zgodovinskega razumevanja snovi in na koncu do logičnega zaključka (Ferjan, 1988, 391).

Fotografija kot zgodovinski vir

Fotografije predstavljajo pri pouku zgodovine glavno ilustracijsko gradivo tako pri motivaciji kot pri obravnavanju nove učne snovi ali pri ponavljanju. Pri tem lahko učenci samostojno s pomočjo vprašanj analizirajo fotografsko gradivo. Najprej se morajo naučiti brati fotografijo, to pomeni, ugotoviti čas in kraj nastanka, avtorja fotografije in njeno velikost, potem pa opisati vsebino, kar pomeni, da morajo opisati kaj je v ospredju in ozadju fotografije, nato pa razložiti namen fotografa in nazadnje še vrednost fotografije (Trškan, 2001b, 3–5).

Razglednica kot zgodovinski vir

Stare razglednice so nam lahko v veliko pomoč tudi pri pouku zgodovine. Tudi tako si lahko učenci pri pouku zgodovine ogledajo podobo svojega kraja nekoč in to primerjajo s sedanjo podobo. Ugotavljajo nastale spremembe, odkrivajo novosti, sklepajo o posledicah ipd. (Trškan, 2001a, 3).

Slika 2: Plakat kot zgodovinski vir (PAM)

Karikatura

Karikatura je včasih dobrohotna, največkrat pa ostra, kritična. Poudarja vrline in odkriva napake. Posega v družbeno dogajanje, delovanje posameznika, njegovo zasebno in javno življenje. Pogosto služi uresničitvi določenega političnega, socialnega ali kulturnega programa in tako postaja nepogrešljiv del političnega ali kulturnega boja. So zelo efektne in metodično uporabne slike zgodovinskih osebnosti in pojavov. Če jih učitelj zgodovine pravilno interpretira, so za poživitev učne ure zelo uspešne. V pouk vnašajo živahnost, smeh, prav tako pa tudi karakterizirajo zgodovinsko osebo, čas in pojav (Stradling, 2001, 18).

Pomembno je, da učenci poznajo ozadje teme, saj bodo le tako lahko razumeli bolj pretanjene karikature. Karikaturist s karikaturjo poda svoje mnenje, ne dejstva.

Metodična vprašanja, ki se najpogosteje nanašajo na karikature, so naslednja: Kdo je prikazan na karikaturi in kaj dela? Ali so simboli na karikaturi, kaj predstavljajo? Zakaj so bili izbrani ti simboli? Kakšen je namen umetnika? Zgodovinsko ozadje? Sporočilo karikature? (Potočnik, 2013b, 117–119).

Plakat

Plakat je izdelek grafičnega oblikovanja s kombinacijo tekstovnih, likovnih in grafičnih elementov

v večbarvnem tisku. Pritrjen je na javnem prostoru z namenom sporočanja in obveščanja čim širše javnosti in sega vse od političnega, kulturnega, prireditvenega, turističnega do povsem reklamno-komercialnega. Plakat kot dokument časa je mogoče pri pouku zgodovine dobro metodično izkoristiti (Trškan, 2001a, 5).

Zgodovinske in geografske karte

Zgodovinske pojave je včasih nujno potrebno obrazložiti ob upoštevanju naravnih značilnosti prostora in drugih geografskih elementov, prav tako nas k uporabi zemljevidov sili dejstvo, da učenci v osnovni šoli, nekateri tudi kasneje, nimajo ustrezne prostorne predstave pokrajine.

Zgodovinske zemljevide, ki jih razumemo kot po-manjšan in poenostavljen tloris geografskega prostora, opredeljujemo na štiri načine. Po namembnosti so to stenski zemljevidi, zemljevidi atlasa, učbenika ali računalniški zemljevidi. Njegovi elementi obsegajo vse dimenzije zgodovine: politično zgodovino, gospodarske in socialno zgodovino kakor tudi kulturno zgodovino. Delo z zgodovinskimi kartami delimo v tri faze:

1. Orientacija:
 - Katera stvar je prikazana v določenem času in določenem prostoru?
 - Razlaga znakov: kaj pomeni določen znak.
2. Analiza:
 - Kaj je za določen zgodovinski prostor predstavljeno?
 - Kaj je prikazano za določen čas ali prostor?
 - Kaj je kako razdeljeno (kvantitativno, kvalitativno)?
3. Interpretacija karte:
 - Katere vzroke, razvoje in katere posledice lahko razberemo? Kakšno vlogo igrata pri tem prostorska zgradba in razdalja?
 - Kakšne nadaljnje zaključke lahko razberemo?
 - Kje so meje informacije? Kateri tematski, kvantitativni, kronološki in prostorski aspekti manjkajo? (Bauer et al., 1998, 71–72).

Diagrami in statistike

V 19. stoletju in začetku 20. stoletja je veliko zgodovinarjev videlo svoje glavno delo v opisih državnopolitičnih in vojaških dogodkov s ciljem, da oblikujejo zgledno obnašanje. Raziskovali so predvsem memorandume in dejanja velikih politikov kot tudi izjave višjih slojev, katere so našli v pisnih virih. Najkasneje od 70-ih let 20. stoletja pa se je interes spremenil. Od takrat je na primer v središču raziskave razvoj in učinek sistemov oblasti in njihova kritična ocena. Da bi na te vprašanja dobili vse odgovore, pa dosednji način ne zadošča. Oblast

se namreč ne naslanja samo na vodilne, temveč tudi na nižje sloje, njihove gospodarske, delovne in življenjske pogoje. Statistični podatki so tako postajali vse bolj zanimivi za zgodovinsko znanost (Cooper, 2000, 36).

POUK ZGODOVINE IN SODOBNI MEDIJI

Zvočni in video viri

Učitelj zgodovine ima na razpolago bogate tehnične možnosti in dobre učne pogoje za nazorno prikazovanje zgodovine. Uporablja lahko slikovno gradivo raznovrstnih avdiovizualnih sredstev, elementov iz zgodovinskih filmov na televiziji, dokumentarnih kulturno-zgodovinskih in arheoloških reportaž ipd.

Zvočni in video viri naj bi poživljali pouk zgodovine, vendar je treba tudi ta vir omejiti, da ne bi bilo opazovanja površno. Gradivo naj bo izbrano in predstavljeno v točno določenem učnem koraku. Z namenom, da dodatno argumentiramo že povedano. Ob koncu gledanja je potrebna analiza vidnega (Potočnik, 2013a, 123–124).

Filmi

Naloga dokumentarnih filmov je, da avtentično prikažejo zgodovinske teme. Izhodišče za takšne filme je arhivsko gradivo (avtentični filmski posnetki). Kot dopolnilo jim služijo fotografije, grafike, zemljevidi ali aktualni posnetki zgodovinskih zgradb. Dodajo se lahko tudi razne animirane računalniške grafike in podobno. Vse z namenom, da dobimo boljšo predstavo o nekem dogodku. Različica dokumentarnega filma je dokumentarno-igrani film. Naslanja se na skrbno izbrane vire in strokovno literaturo. Ta zvrst filma vsebuje tudi dramatične uprizoritve, zato prihaja tudi do umetnostne svobode. Namen teh filmov je, da se gledalec lahko poistoveti z osebami; tako se namerno želi zmanjšati distanca do zgodovinskih oseb, dogajanj in problemov. Nova različica filmov je združevanje dokumentarnega in dokumentarno-igranega filma. Kompilacijski filmi želijo ponazoriti preteklost na tak način, da posegajo po dokumentarnih posnetkih in jih dopolnijo z intervjuji prič ali z mnenji politikov in strokovnjakov (Bauer et al. 1998, 96).

Informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT) pri pouku zgodovine

Informacijsko-komunikacijska tehnologija in e-gradiva omogočajo izboljšavo pogojev poučevanja zgodovinskih procesov z uporabo sodobnih oblik šolskih gradiv: elektronska zgodovinska karta, interaktivne igre, 3-dimenzionalne predstavitve, animacije, filmi, kvizi itd.

S pomočjo računalniške tehnologije pa učenci ne samo dostopajo do interaktivnih vsebin, temveč jih lahko s pomočjo različnih programov tudi sami izdelajo in sestavljajo: časovni trak, plakat, spletne strani, brošure o zgodovini kraja, zbornik s prispevki učencev, pregle-

dnice in grafe, slikovne predstavitve, spletne strani itd. (Trškan, 2008, 231).

Internet pri pouku zgodovine

Uporaba interneta ponuja pri pouku zgodovine učencu zgodovine ter učitelju priložnost za urjenje spretnosti, ki jih potrebuje kot zgodovinar. Te spretnosti so pomembne, kadar zgodovinar išče med viri, ko je potrebno ločiti med primarnimi in sekundarnimi viri (Tiwari, 2008, 262–267).

Pri internetnih virih je vedno potrebno preveriti pristnost in zanesljivost podatkov ter tudi verodostojnost vira. Podatke je treba primerjati s podatki iz drugih virov in biti pozoren na njihovo morebitno pristranskost in izkripljenost. Učenec oz. učitelj zgodovine, ki uporablja internet pri učenju in poučevanju zgodovine, morata pri tem uporabljati enake metode kot pri raziskovanju dokumentov v arhivu, branju poročil očitvecev, analiziranju zapisov ali proučevanju spominov in dnevnikov ljudi, ki so bili neposredno vpleteni v določen zgodovinski dogodek (Stradling, 2004, 173).

Naloga učitelja je, da učence usposobi za učinkovito in pravilno uporabo interneta, tako da se lahko tudi sami lotijo lastnih raziskav. Učitelj mora učencem pri brskanju po internetu pomagati, jim dajati napotke, saj lahko le tako izboljšajo razumevanje določene vsebine ali zgodovinskega obdobja. Internet učencem ponuja priložnost za postavljanje vprašanj, analiziranje, kritično mišljenje, sklepanje, izoblikovanje prepričljivih razlag tega, kar se je zgodilo in zakaj se je zgodilo. Pripelje jih tudi do tega, da ugotovijo, da je razpoložljivi dokaz morda nepopoln in nedosleden ali pristranski ter ga je mogoče interpretirati na več načinov (Stradling, 2004, 185).

E-gradiva pri pouku zgodovine

Informacijska tehnologija bo po mnenju didaktikov zgodovine imela velik vpliv na poučevanje zgodovine. Zaradi potreb informacijske dobe morajo dijaki pridobiti nove spretnosti in znanje, čemur mora slediti tudi poučevanje zgodovine. S pomočjo uporabe informacijske tehnologije se pri pouku zgodovine spodbuja samostojno individualno in skupinsko raziskovanje preteklosti z uporabo različnih virov informacij. Z uporabo računalniške tehnologije učenci sprašujejo, analizirajo, argumentirajo in prihajajo do lastnih zaključkov (Rebernak, 2008, 91).

Informacijska tehnologija ponuja pri pouku zgodovine v glavnem tri možnosti, in sicer: internet, CD-ROM (zgoščenke z e-gradivi) in uporaba elektronske pošte. Vendar uporaba informacijske tehnologije pri pouku zgodovine ne bo nadomestila učitelja v razredu, ampak bo spremenila njegovo vlogo v razredu. V prihodnosti bodo učitelji zgodovine ne toliko posredovalci znanja in informacij, ampak predvsem organizatorji, koordinatorji in nadzorovalci učenčevega dela (Razpotnik, 2001, 104).

METODIČNE ZNAČILNOSTI DELA Z VIRI PRI POUKU ZGODOVINE

Vir lahko uporabimo v vseh fazah pouka: motivaciji, ponavljanju, utrjevanju, preverjanju, ocenjevanju znanja. Ob delu z zgodovinskimi viri se učenci lahko urijo v raznih spretnostih (npr. v branju, iskanju podatkov, opazovanju, ugotavljanju vrste vira, iskanju podatkov o avtorju in ozadju dogodkov, kritičnem presojanju in primerjavi z drugimi viri).

Kadar se učitelj odloči, da bo v učno uro vključil delo z zgodovinskimi viri, mora skrbno izbrati vsebino učno oziroma učno temo, ki jo bo določeni vir še posebej obogatil in konkretiziral. Zgodovinske vire v okviru pouka je potrebno uporabiti kot konkretno informacijo, poleg tega pa tudi za globinsko spoznavanje in problematizacijo določene vsebine, ki jo učenci obravnavajo. Uporaba zgodovinskih virov pri pouku ima predvsem ilustrativno vrednost in predstavlja dodatno gradivo za oživitve in podkrepitev zgodovinskih dejstev. Ob virih se učenci seznanjajo z raziskovalnimi metodami in načini interpretacije (Potočnik, 2013a, 72–74).

Pri učni metodi dela z viri na eni strani učenci ugotavljajo uporabnost, pristranskost ali zanesljivost vira, na drugi strani pa uporabljajo vire za informacije in dokazovanje. Vprašanja, ki se najpogosteje nanašajo na vire, se nanašajo na naravo primarnih ali sekundarnih virov, na razloge za nastanek vira, na izvor in namen avtorja vira ter na njegovo pristranskost. Pri opazovanju in analizi virov se učenci:

- naučijo razumeti in primerjati vire,
- naučijo se postavljati vire v zgodovinski kontekst ter oceniti zanesljivost in vrednost virov,
- navajajo se na razumevanje, da tako primarni kot sekundarni viri niso popolnoma zanesljivi in skušajo razumeti, zakaj je temu tako,
- naučijo se oceniti točnost, verjetnost in pristranskost virov,
- naučijo se ugotoviti glavne poudarke v virih oziroma podatke, ki jim lahko pomagajo odgovoriti na vprašanja,
- naučijo se umestiti vire v zgodovinsko obdobje,
- naučijo se izdelati zaključke in pokazati spretnosti uporabe različnih virov,
- naučijo se ugotoviti zakaj in kako so bili zgodovinski dogodki, ljudje, situacije različno interpretirane (Trškan, 2008, 94–95).

Pri pouku zgodovine učenci proučujejo predvsem pisne in slikovne zgodovinske vire. Tako v pouk zgodovine vključujemo razna pisna sporočila, ki jih pogosto povežemo tudi s slikami, fotografijami, zemljevidi, tabelami, grafikoni in drugimi pripomočki. Uporabljamo tudi avtentične dokumente, ki so za učence še posebej zanimivi, saj tako dobijo vpogled v zgodovino iz prve

roke. Poleg tega pa so za pouk zgodovine primerne tudi razne kronike, spominska pričevanja, časopisni članki, statistični podatki, potopisi in podobno. Uporabni so tudi odlomki iz poljudnoznanstvenih zgodovinskih del, iz zgodovinskih knjig, romanov in novel, ki pa morajo temeljiti na resničnem dogajanju. Kot vidimo je izbira pisnih virov izjemno bogata, vendar pa mora učitelj skrbno izbrati krajše in metodično uporabne odlomke. Pisni viri predstavljajo odlično dopolnilo osnovnega sporočila v učbenikih (Potočnik, 2009, 106).

Najpogostejša metoda dela z zgodovinskimi viri je metoda dela z zgodovinskimi besedili, ki poteka po več stopnjah:

1. učenci se v prvi stopnji naučijo brati besedilo, iskati podatke, ga opazovati itd.
2. V drugi stopnji učenci ugotavljajo vrsto pisnega vira (primarni, sekundarni) in vrsto tematike (uradna, verska, osebna itd.).
3. Poiščejo podatke o avtorju oziroma o njegovi bibliografiji.
4. Ugotavljajo ozadje dogodkov o katerih govori zgodovinsko besedilo.
5. Analizirajo oziroma opišejo glavne ideje in dogodke v besedilu.
6. Razložijo ideje in opise z lastnimi besedami, razložijo avtorjev prikaz ali prikritje resnice, razložijo avtorjeve namene.
7. Ugotavljajo posebnosti sporočila in vsebine besedila za takratni in sedanji čas.
8. Kritično primerjajo vsebine z drugimi viri (Trškan, 2004, 79).

Učenci se morajo torej naučiti brati besedila kritično, kar pomeni, da morajo v besedilu prepoznati predsodke avtorja besedila, avtorjev stil, vzdušje in ton, izluščiti pa morajo tudi sklepe, ki izhajajo iz besedila. Ena najpomembnejših stvari, ki jo mora učitelj naučiti je, da učenci ločijo v obravnavanem besedilu dejstva in stališča.

Metoda dela na terenu – obisk arhiva

Ena od možnosti, da sledimo zahtevam sodobnega pouka zgodovine in da naredimo pouk zanimiv in življenjski, je obisk arhiva. Šola oziroma učitelj zgodovine mora sodelovati z arhivskimi ustanovami. Nato se mora učitelj odločiti, katera razstava oziroma arhivsko gradivo je najbolj primerno za obisk oziroma za dopolnitev snovi, ki jo obravnava v razredu. Ob tem mora določiti tudi, katere olike, metode in cilje bodo ob obisku razstave realizirali. Sodelovanje šole in arhiva pa je koristno tudi za arhive, saj kvalitetno sodelovanje odpira tudi nove možnosti za delo v bodoče. Najbolj pomembno pa je tisto, kar so od tega odnesli učenci, ki so spoznali novo metodo v vzgojno-izobraževalnem procesu, z upoštevanjem njihovih interesov, potreb in sposobnosti. To pa je tudi dobra izkušnja za nadaljnje delo in za boljše poznavanje domačega okolja.

Metoda dela na terenu – obisk muzeja

Pri načrtovanju ogleda muzeja mora učitelj upoštevati več vzgojno-izobraževalnih ciljev. Ob tem moramo upoštevati:

- zunanja ali širša priprava, ki naj bo sestavljena iz naslednjih elementov: predhodna priprava, ogled muzeja ter pregled opravljenega dela,
- notranja ali ožja priprava, ki jo sestavljata dva elementa: tehnična in vsebinska priprava.

Tehnična priprava obsega ogled razstave, odločitev koliko učencev bomo peljali v muzej, katera razvojna stopnja učencev je vezana na razumevanje določene teme, koliko časa bo trajal ogled, ali bo samostojen, v blok uri ali v okviru ekskurzije ali kulturnega dne ter kako bomo prišli do muzeja. Vsebinska priprava pa zahteva od učitelja določitev izobraževalnih ciljev, določitev delovnih nalog, vodenje po muzeju, motivacija učencev pred odhodom v muzej, delo v šoli, ki je sestavljeno iz ustnega poročila ali pisne naloge (Trampuš, 1998, 17–21).

Metode dela na terenu – ekskurzije

Neposredno opazovanje zgodovinskih spomenikov v naravi, muzejih ter arhivih je za posredovanje zgodovine velikega pomena. Veliko učencev pravilno razume določene pojave in procese šele takrat, ko si jih ogledajo na terenu. Kljub temu, da so danes na razpolago številni učni pripomočki (slikovno gradivo), ne morejo nadomestiti dobro pripravljene ekskurzije (Ivanšek, 1994, 38–42).

Vrste ekskurzij

Ekskurzije, ki jih pripravljajo učitelji niso enake. Med seboj se razlikujejo po zahtevnosti, po stopnji aktivnosti učencev, po različni uporabi metod in oblik dela. Ločimo več vrst zgodovinskih ekskurzij:

1. Najenostavnejši so poučni ogledi in sprehodi, ki imajo pripravljalni značaj. Njihov namen je, da učence uvedemo v novo učno enoto. Običeje posamezne zgodovinske spomenike na terenu ali v muzeju. Takšne vrste ekskurzij oziroma ogledov so manj zahtevne in trajajo krajši čas – eno ali dve šolski uri.
2. Ekskurzije lahko pripravimo med obravnavanjem učne enote. Učenci si najprej pridobijo potrebno zgodovinsko znanje v razredu, kasneje pa ga poglobijo na ekskurziji. Na primer ob obravnavanju cefov si znanje poglobijo v muzeju ob ogledu cefovskih znakov, pravil, orodij.
3. Izvajamo tudi zaključne ekskurzije. Glavni namen teh je izpopolnitev in utrditev že znane

snovi. Takšne ekskurzije so geografsko bolj oddaljene, učenci si ogledajo več zgodovinskih spomenikov. Zaključne ekskurzije so vsebinsko bogatejše. Učencem bolj približajo problematiko, kij o z ogledom na terenu lažje razumejo.

4. Zelo pomembne so tudi domačijske ekskurzije, ki se izvajajo v domačem kraju (Potočnik, 2009, 121).

Cilji ekskurzije

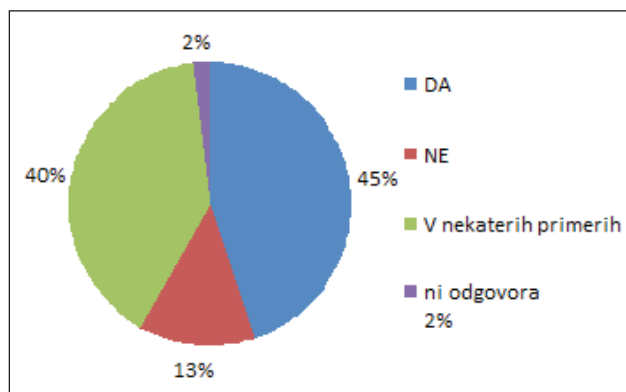
Vsaka ekskurzija ima določene vzgojno izobraževalne cilje, ki bi jih lahko strnili:

- razvijanje mišljenja z opazovanjem, primerjanjem, sklepanjem itd.,
- razvijanje mišljenja in sposobnosti samostojnega učenja in raziskovanja: zbiranje gradiva, urejanje, uporaba ustreznih raziskovalnih metod – delo z zgodovinskimi viri, statistična obdelava podatkov, opazovanje, analiziranje in sintetiziranje slikovnega in pisnega gradiva ter poročanje,
- razvijanje sposobnosti časovne orientacije in prostorskih predstav,
- spoznavanje sposobnosti časovne orientacije in prostorskih predstav,
- spoznavanje naravne in kulturne zgodovinske dediščine Slovenije,
- navajanje dijakov na delo v skupini in na posameznikovo individualno odgovornost za svoj del naloge (Potočnik, 2013a, 18).

Priprava ekskurzije

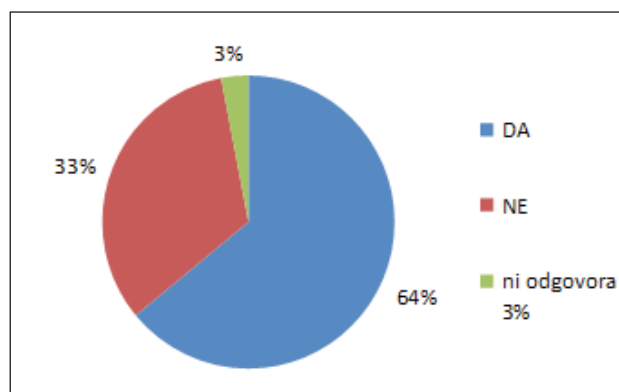
Priprava ekskurzije je osnova za uspešno izvedeno ekskurzijo. Vsebuje naj naslednje postopke in korake:

- delo in zahteve na ekskurzijah naj bodo medpredmetno usklajeni ter prilagojeni učnemu načrtu in posamezni učni snovi. Nato izdelamo podroben načrt (pregledamo časovno usklajenost, uredimo potrebno v zvezi s prevozi, najavami ipd.),
- priprava programa. V tej fazi je potrebno precizirati cilje. Skladno s podrobnim načrtom in cilji izberemo vsebine dela, ki jim določimo teoretično osnovo in metodično izvedbo. Upoštevamo interdisciplinarnost in časovno usklajenost. Ob tem si prizadevamo realizirati kognitivne cilje (npr. poznati pojme, dejstva ...) in tudi taksonomske kategorije (razumevanje, uporaba znanj, analiza in sinteza podatkov in znanj, vrednotenje pojavov, ipd.),
- priprava dijakov. Učitelj mora seznaniti učence s cilji in nalogami, ki jih bo potrebno opraviti.

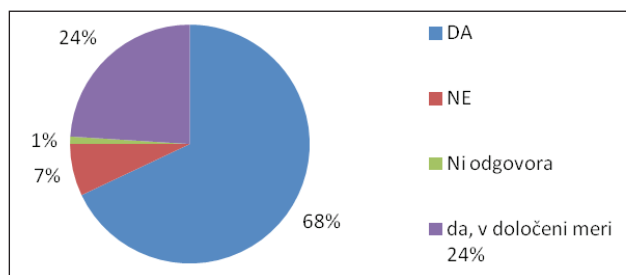
Graf 1: Pomembnost ekskurzij, obiskov muzejev in arhivov pri pridobivanju zgodovinskega znanja po mnenju sedmošolcev

Graph 1: Opinion of seventh-grade students on the importance of excursions and visits of museums and archives as part of history lessons

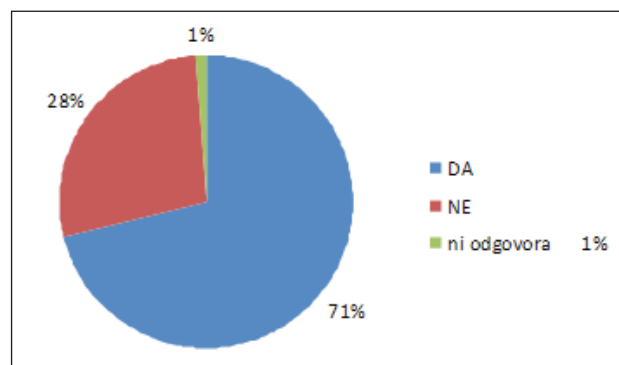
Graf 2: Ali sedmošolci želijo več dela s pisnimi viri?

Graph 2: Do seventh-grade students wish to work more with written sources?

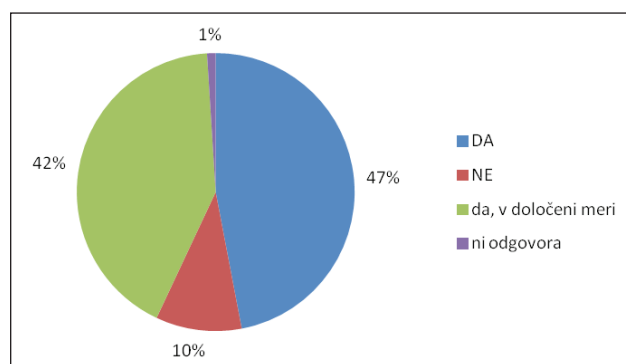
Graf 3: Pomembnost ekskurzij, obiskov muzejev in arhivov pri pridobivanju zgodovinskega znanja po mnenju osmošolcev

Graph 3: Opinion of eighth-grade students on the importance of excursions and visits of museums and archives as part of history lessons

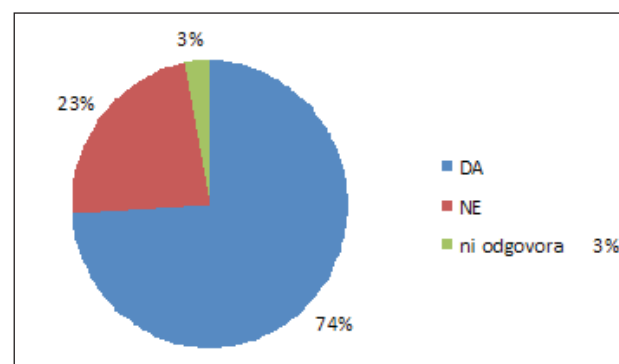
Graf 4: Ali si osmošolci želijo več dela s pisnimi viri?

Graph 4: Do eighth-grade students wish to work more with written sources?

Graf 5: Pomembnost ekskurzij, obiskov muzejev in arhivov pri pridobivanju zgodovinskega znanja po mnenju devetošolcev

Graph 5: Opinion of ninth-grade students on the importance of excursions and visits of museums and archives as part of history lessons

Graf 6: Ali si devetošolci želijo več dela s pisnimi viri?

Graph 6: Do ninth-grade students wish to work more with written sources?

Pogovoriti se je treba o poti in o tem na kaj morajo biti pozorni. Potrebno jih je pripraviti na to, da znajo opazovati, da znajo sami poiskati določene podatke in da ločijo pomembno od manj pomembnega. V ta namen pa dobijo tudi učne liste, ki jih morajo rešiti. Temu delu sledijo aktivnosti učencev (iskanje literature, virov, zbiranje in izbor materiala ipd.) (Potočnik, 2009, 122–125).

ANKETNI VPRAŠALNIK O POMENU ESKURZIJ, OBISKOV MUZEJEV IN ARHIVOV TER O POMEMBNOСТИ VIROV PRI POUKU ZGODOVINE

Metoda, problem

Namen pričujoče raziskave s pomočjo anketnega vprašalnika je bil ugotoviti, kaj menijo učenci o vpeljevanju novih didaktičnih pristopov, ki prinašajo nove metode dela pri pouku zgodovine. Kot je zapisano v uvodu gre zlasti za delo z različnimi zgodovinskimi viri (materialnimi, pisnimi, ustnimi, slikovnimi) in zgodovinsko terensko delo, ki se lahko izvaja v arhivih, muzejih ali v okviru zgodovinskih ekskurzij.

Hipoteze

Pri razreševanju problema raziskave so bile postavljene naslednje delovne hipoteze:

- H1: po mnenju učencev ekskurzije, obiski muzejev in arhivov predstavljajo eno od bistvenih prvin pri pouku zgodovine,
- H2: učenci izražajo potrebo po delu na terenu,
- H3: učenci izražajo potrebo po delu z zgodovinskimi viri.
- H4: po mnenju učencev je delo z zgodovinskimi viri pomembno, ker je tako pouk zgodovine bolj življenjski, večja je aktivizacija in tudi individualizacija.

Udeleženci

Raziskava je bila narejena na vzorcu 361 učencev (183 deklic in 178 fantov) dveh mariborskih osnovnih šol in dveh iz okolice mesta. Anketo so izpolnili učenci 7., 8. in 9. Razreda, in sicer 115 učencev 7. razreda, 129 učencev 8. razreda in 117 učencev 9. razreda.

Merski instrumenti

Avtor prispevka je uporabil slučajnostni vzorec iz konkretne populacije.

Učenci so odgovorili na vprašanja:

1. Pomembnost ekskurzij, obiskov muzejev in arhivov pri pridobivanju zgodovinskega znanja. Izbrali so med tremi kategorijami:

- da,
- ne,
- da, v določeni meri (v primerih, ki so povezani s krajevno zgodovino).

2. Viri in pouk zgodovine. Ali si učenci želijo več dela s pisnimi viri? Izbrali so med dvema kategorijama:

- da,
- ne.

RAZPRAVA

Ključne ugotovitve raziskave

Analiza anketnega vprašalnika potrjuje, da so glavne posodobitve novega učnega načrta zgodovine v osnovni šoli, ki se nanašajo predvsem na vpeljevanje novih didaktičnih pristopov in s tem na nove metode dela (delo z različnimi zgodovinskimi viri in zgodovinsko terensko delo, ki se lahko izvaja v arhivih, muzejih ali v okviru zgodovinskih ekskurzij), dobro sprejete tudi s strani učencev.

Analiza anketnega vprašalnika potrjuje teoretične predpostavke, da so ekskurzije, obiski muzejev in arhivov ter uporaba virov pri pouku zgodovine pomemben način spoznavanja preteklosti in da si učenci želijo več dela na terenu in več uporabe zgodovinskih virov pri pouku zgodovine.

Konkretni rezultati so pokazali, da je okrog polovice učencev mnenja, da so ekskurzije, obiski muzejev in arhivov pomemben način spoznavanja preteklosti, tretjina jih meni, da le v določeni meri (v primerih, ki so povezani s krajevno zgodovino) in le okrog 10 % jih je mnenja, da delo na terenu ni pomembno.

Skoraj 70 % učencev si želi, da bi pri pouku zgodovine več delali z zgodovinskimi viri, le 28 % si ne želi take oblike dela.

Najbolj pozitivno stališče do uporabe virov izražajo devetošolci, kar je gotovo odraz večjih možnosti uporabe zaradi obravnave sodobne zgodovine.

Hipoteze so bile potrjene:

- ekskurzije, obiski muzejev in arhivov predstavljajo eno od bistvenih prvin pri pouku zgodovine,
- učenci izražajo potrebo po delu na terenu,
- delo z zgodovinskimi viri je pomembno, ker je tako pouk zgodovine bolj življenjski, večja je aktivizacija in tudi individualizacija,
- učenci izražajo potrebo po delu z zgodovinskimi viri.

ZAKLJUČEK

Učitelj posreduje učne vsebine učencem, medtem ko ti z opazovanjem, s poslušanjem, z zapomnjevanjem in s ponavljanjem učno snov osvajajo. Pri tradicionalnem pouku tako prevladuje pri pridobivanju nove

učne snovi metoda ustne razlage, ki se dopolnjuje z učno metodo razgovora. Obe verbalni metodi pa dopolnjujemo z metodo opazovanja in demonstracije. Za povečanje nazornosti se uporablja še metoda grafičnega prikazovanja.

Opazovanje in na njem sloneče demonstriranje sta v učnem procesu osnovna učna metoda povsod tam, kjer izhajamo iz resničnosti ter želimo na osnovi tega priti do pravih pojmovnih predstav. Pri pouku zgodovine nam to omogoča delo z različnimi zgodovinskimi viri (materialnimi, pisnimi, ustnimi, slikovnimi) in zgodovinsko terensko delo, ki se lahko izvaja v arhivih, muzejih ali v okviru zgodovinskih ekskurzij. To naj bi postala stalna oblika učnovzgojnega dela. Glavne posodobitve novega učnega načrta se nanašajo prav na vpeljevanje novih didaktičnih pristopov, ki prinašajo sodobne metode dela pri pouku zgodovine.

Analiza anketnega vprašalnika potrjuje teoretične predpostavke, da so ekskurzije, obiski muzejev in arhivov ter uporaba virov pri pouku zgodovine pomemben način spoznavanja preteklosti in da si učenci želijo več dela na terenu in več uporabe zgodovinskih virov pri pouku zgodovine. Okrog polovice anketiranih učencev je mnenja, da so ekskurzije, obiski muzejev in arhivov pomemben način spoznavanja preteklosti, tretjina jih meni, da le v določeni meri (v primerih, ki so povezani s krajevno zgodovino) in le okrog 10% jih je mnenja, da delo na terenu ni pomembno.

Za dosego večje aktivizacije, individualizacije in tudi večje življenjskosti pouka zgodovine pa je pomembno tudi delo z zgodovinskimi viri. Takega mnenja so tudi učenci, saj si skoraj 70% anketiranih učencev želi, da bi pri pouku več delali z zgodovinskimi viri, le 28% si ne želi take oblike dela.

MODERN METHODS OF TEACHING HISTORY

*Dragan POTOČNIK*University of Maribor, Faculty of Arts, Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenia
e-mail: dragan.potocnik@uni-mb.si

SUMMARY

The paper considers modern methods of teaching history. One of the methods of teaching history is work with historical sources. There are several types of historical sources: material sources, written sources, oral sources, pictures, photographs, postcards, caricatures, posters, historical maps, diagrams, statistics, modern media (sound and video sources) as well as information and communication technology in history classes (the internet, e-materials).

Modern history classes should not be limited to the classroom, but should also include learning through direct experiences in the field. Field activities, such as direct observations of historical monuments in their original settings and visits to the archives and museums have many advantages, as they encourage active learning, develop skills of observation, investigation, analysis and comparison. Furthermore, they break the monotony of the lessons in the classroom and enable a more vivid learning of history. The study presented in the paper shows that around 50% of the surveyed pupils think that excursions and visits to museums or archives are an important way of learning about history, while a third of them think that they are important only to a certain degree (for learning about local history). Only 10% of pupils believe that field trips are not important.

Another way of achieving a greater engagement, individualization and more authentic history lessons is through the use of historical sources. The results of the survey show that almost 70% of pupils wish to work with historical sources more frequently in their history lessons, while only 28% have a negative attitude towards such methods of learning history.

Keywords: modern teaching of history, teaching methods, historical sources, teaching history and the modern media, methods of field work – visits to archives and museums, excursions

VIRI IN LITERATURA

PAM – Pokrajinski arhiv Maribor.

Bauer, V., Böttcher, C., Gleba, G., Günther-Arndt, H., Hoffmann, D., Hoffmann-Mosolf, S., Keitz, C., Schaap, K., Teghtmeier-Blank, R., Zwölfer, E. & N. (1998): Methodenarbeit im Geschichtsunterricht. Berlin, Cornelsen.

Brodnik, V. (2013): Posodobitve pouka v osnovnošolski praksi. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Cooper, H. (2000): The Teaching of History in Primary Schools. London, David Fulton Publishers.

Ferjan, T. (1988): Slika kot didaktično sredstvo. *Sodobna pedagogika*, 7–8, 391.

Grafenauer, B. (1980): Struktura in tehnika zgodovinske vede. Ljubljana, Filozofska fakulteta Univerza v Ljubljani.

Ivanšek, D. (1994): Pomen ekskurzij za vzgojno izobraževalno delo. *Zgodovina v šoli*, 4, 38–42.

Karba, P. (2005): Raziskovalno učenje pri pouku zgodovine v osnovni in srednji šoli. *Zgodovina v šoli*, 1, 11–14.

Kukanja Gabrijelčič, M. (2016): Nekatere vrzeli v obstoječem učnem načrtu za zgodovino iz vidika optimalnega razvoja učno uspešnih učencev. *Annales, Series historia et sociologia*, 26, 2, 331–342.

Potočnik, D. (2009): Zgodovina, učiteljica življenja. Maribor, Založba Pivec.

Potočnik, D. (2013a): Viri in pouk zgodovine. Maribor, Mednarodna knjižna zbirka Zora.

Potočnik, D. (2013b): Slikovni viri in pouk zgodovine. *Didactica Slovenica*, 28, 1, 71–85.

Razpotnik, J. (2001): Informacijska tehnologija pri pouku zgodovine. *Pedagoška obzorja*, 16, 2, 104–111.

Rebernak, B. (2008): Pomen IKT in e-gradiv pri pouku v sodobni šoli. *Vzgoja in izobraževanje*, XXXIX, 5, 91–93.

Stradling, R. (2001): Teaching 20th-century European history. Strasbourg, Council of Europe.

Stradling, R. (2004): Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Tiwari, D. (2008): Methods of Teaching History. New Delhi, Crescent Publishing Corporation.

Trampuš, C. (1998): Obiščimo muzej. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

Trškan, D. (2000): Metoda dela z besedili pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli*, IX, 3–4, 3–7.

Trškan, D. (2001a): Metoda dela s slikovnim gradivom pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 1, 3–6.

Trškan, D. (2001b): Uporaba fotografij za obravnavo nove učne snovi pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 4, 3–5.

Trškan, D. (2004): Didaktika zgodovine: gradivo za predavanja in vaje. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino.

Trškan, D. (2008): Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem. Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

Vodopivec, I. (2003): Sodelovalno učenje v praksi. Modeli poučevanja in učenja. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Weber, T. (1981): Teorija in praksa pouk zgodovine v osnovni šoli. Ljubljana, DZS.

Weber, T. (1987): Zgodovinski viri (pisni, materialni in statistični podatki) pri pouku zgodovine. *Sodobna pedagogika*, 38, 7–8, 381–384.